

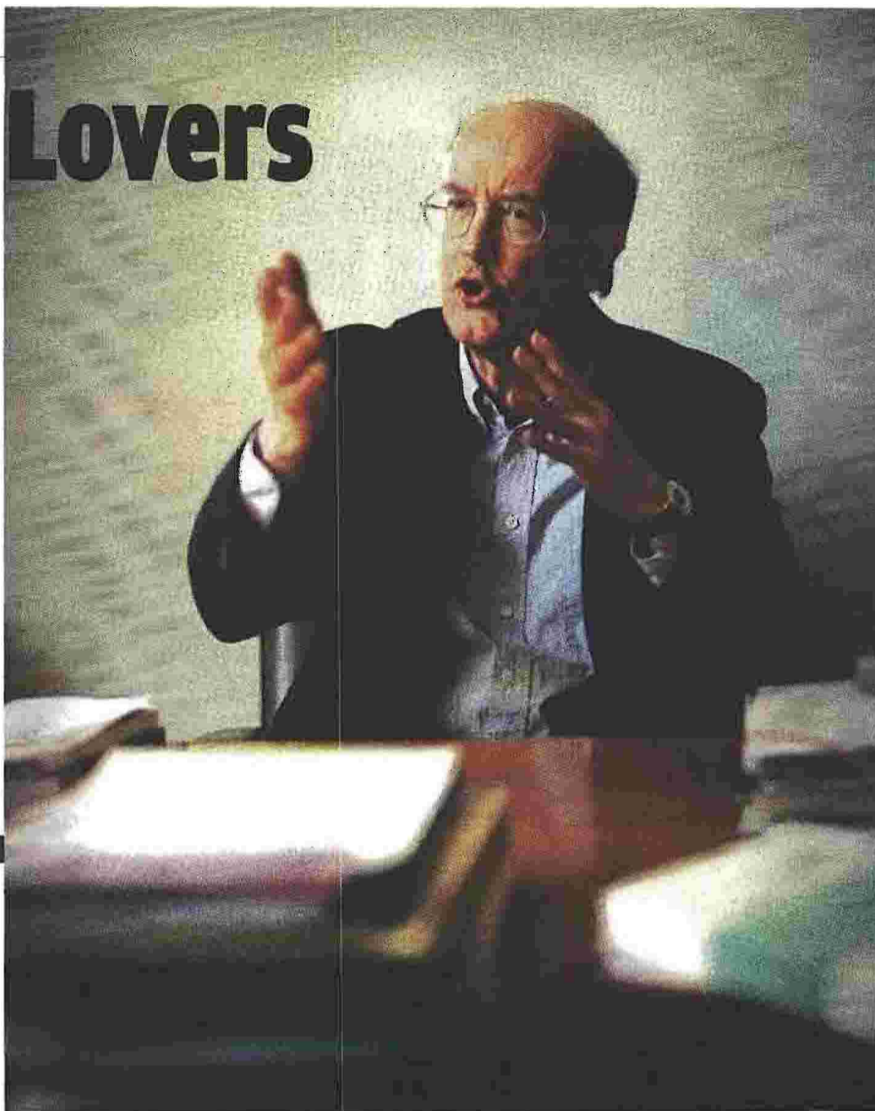
26 LIFO 20-26.10.2011

The Book Lovers

Βιβλιομανία

Η απομάγευση του κόσμου

Ο Μαρσέλ Γκοσέ προσπαθεί να εξηγήσει τον σημερινό κόσμο διά της εξόδου και της αναστροφής της παλαιάς θρησκευτικής οικονομίας σ' ένα βιβλίο που έγινε αμέσως κλασικό, όταν πρωτοκυκλοφόρησε το 1985.

Από τον
Κωστή Παπαγιώργη

MARCEL GAUCHET
Η ΑΠΟΜΑΓΕΥΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ
ΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ
Μτφρ.: Άντα Κλαμπατσέα
Σελ.: 456, τιμή: €25,50, Εκδόσεις Πατάκη

ΤΑ ΤΕΡΑΤΩΔΗ ΑΡΧΕΙΑ του δυτικού πολιτισμού ολοένα και αυξάνονται. Ειδικά τα δυτικά πανεπιστήμια, που έχουν σύνθημα την εξαντλητική έρευνα παντός επιστητού -απ' τους ορίζοντες του σύμπαντος κόσμου μέχρι τα βάθη των ωκεανών, από τα μυστικά του ανθρωπίνου σώματος μέχρι τη σύσταση των τροφών, από τα σωματίδια της ύλης μέχρι τη δυναμική του χρόνου-, δεν παύουν να καταγίνονται με την ανανέωση παντός προβληματισμού -έστω κι αν αυτός αφορά το κοινότερο των πραγμάτων-, λόγω χάρη τη θρησκεία. Κάθε γενιά ερευνητών επαναφέρει ακάματα τη λύση των προβλημάτων με απώτερο σκοπό να καταργήσει τις αναπόφευκτες ανεπάρκειες κι ενίοτε αφέλειες των προπατόρων κι έτσι ν' αναδιαιτώσει τις απορίες, στήνοντας κατ' ουσίαν ένα νέο πρόβλημα. Ο σκληραγωγημένος αναγνώστης, που λίγο πολύ έχει πάρει το βάπτισμα του αναγνωστικού πυρός, διαβάζοντας τα πορίσματα της μοντέρνας σκέψης, δικαιολογημένα διερωτάται: τι απέμεινε να πούμε για τη θρησκεία και δη για τον χριστιανισμό; Αν η κυριαρχία του «αοράτου» ετελεύτησε πια και η παραμονή του ανθρώπου επί της Γης δεν αναγνωρίζει θεϊκή εξάρτηση, προς τι να ξεψαχνίζουμε το αυτονόητο; Ο γέγονε γέγονε. Ο Θεός πέθανε.

Ο Μαρσέλ Γκοσέ -συνεργάτης του Κορνήλιου Καστοριάδη, του Κλοντ Λεφόρ και του Πιερ Κλαστρ- συγγράφει την *Απομάγευση του κόσμου* για να συνθέσει αυτό που ο ίδιος αποκαλεί «πολιτική ιστορία της θρησκείας». Όσο για τον τίτλο, που ως γνωστόν ανήκει στον Μας Βέμπερ, ο οποίος εννοούσε τον «εξοβελισμό της μαγείας ως τεχνικής οωτηρίας», ο Γκοσέ του προσδίδει άλλο περιεχόμενο: εννοεί το τέλος της κυριαρχίας του αοράτου. Αυτή η θέση που δέπει τον πλατωνισμό (άνωθεν εξ αοράτου) πέρασε απόφρα στον χριστιανισμό και απέβη κυρίαρχο βίωμα του πιστού. Ωστόσο, ο Γκοσέ δεν διακατέχεται από προθέσεις θεολόγου ή ιστορικού των θρησκειών. Εκείνο που αποτελεί κεντρικό πυρήνα της έρευνάς του είναι η εξής διττή θέση:

«Πρώτον: παρά τις Εκκλησίες που συνεχίζουν ακόμα να υπάρχουν και να λειτουργούν, και την πίστη να παραμένει, η ζωτική πορεία του θρησκευτικού στον κόσμο μας έχει κατ' ουσίαν περατωθεί».

«Δεύτερον: η ριζική πρωτοτυπία της σύγχρονης Δύσης έγκειται εξ ολοκλήρου στην επανενσωμάτωση, στους κόλπους του δεσμού και της δραστηριότητας των ανθρώπων, του ιερού

στοιχείου, το οποίο ανέκαθεν τους διαμόρφωνε έξωθεν».

«Αρα, αν το τέλος των θρησκειών έχει πράγματι επέλθει, αυτό δεν συνάγεται από τη φθορά της πίστης, αλλά από την επανασύνθεση του ανθρωπο-κοινωνικού σύμπαντος όχι μόνο εκτός θρησκείας, αλλά και με σημείο αφετηρίας, παρότι στον αντίποδά της, την καταγωγική θρησκευτική λογική. Στόχος μας, λοιπόν, είναι η διερεύνηση αυτής της διαδικασίας διάλυσης και μεταστροφής της προαιώνιας οργανωτικής αυθεντίας του θρησκευτικού».

Πρόκειται για μια νεοπαγή προβληματική, η οποία εδράζεται σε μια σειρά απο οξύμωρα. Αν η παραμονή των ανθρώπων επί της Γης αναδομείται πλέον άνευ θεϊκής εξαρτήσεως, η απόρριψη της θρησκείας -τυπικό γεγονός-, ενώ δεν υπαγορεύει πλέον την κοσμική συμπεριφορά, περιέργως πώς εμπλέκεται στους μετασχηματισμούς του επέκεινα σε εντεύθεν και ενθάδε. Με απλούστερα λόγια, πάσα ανάλυση της σημερινής κοινωνίας αναγκαστικά αναγνωρίζει στη θρησκεία τους γενεσιουργούς παράγοντες που συγκροτούν τη σχέση με τη φύση, τις μορφές σκέψης, συνάμα δε τους τρόπους συνύπαρξης των όντων και την ίδια την πολιτική οργάνωση. Άρα, η ρήξη με το (θρησκευτικό) παρελθόν, που ανατρέπει την παλαιά ετερονομία, οφείλει την εδραίωσή της στην εξαιρετική δυναμική του χριστιανικού πνεύματος. Παραδείγματα: η ανάπτυξη της τεχνικής και η πορεία της δημοκρατίας.

Το συμπέρασμα εκπλήσσει: «Ο χριστιανισμός υπήρξε η θρησκεία της εξόδου απ' τη θρησκεία, καθότι παραμένει η μόνη δυνατή θρησκεία μιας κοινωνίας χωρίς θρησκεία...».

Δεν έχει ιδιαίτερη σημασία το γεγονός ότι -σήμερα- οι κοινωνίες εξακολουθούν να θρησκοτούν η γόνιμη σκέψη που δίνει δικαιώματα στον νέο προβληματισμό αφορά τη διαφορά ανάμεσα στην πρωτογενή κατάσταση και στη σημερινή διαμόρφωση. Το «τι ήταν η θρησκεία» και «αυτό που δεν είναι πια». Οι θεοί μπορεί να επιβιώνουν, αλλά η εξουσία τους πέθανε. Αν λάβουμε υπόψη μας τις όποιες πρωτόγονες κοι-

ωνίες, οι οποίες είχαν τη θρησκεία ως απόλυτο ρυθμιστικό παράγοντα, και τις συγκρίνουμε με τις σημερινές, το πρώτο και κύριο που διαπιστώνουμε είναι ότι στη θέση της θρησκείας συγκροτήθηκε το Κράτος. Ο Γκοσέ αναγνωρίζει στην ανάδυση του Κράτους το «μείζον συμβάν της ανθρώπινης ιστορίας». Συγκεκριμένα: η γιγαντιαία αναδιάταξη των συγκροτητικών αρθρώσεων της ανθρώπινης εγκαθίδρυσης ανταποκρίνεται σ' έναν μετασχηματισμό όπου όλα τα στοιχεία του προγενέστερου μηχανισμού ξαναβρίσκονται στον μεταγενέστερο, κατανεμημένα και συνδεδεμένα με διαφορετικό τρόπο. Τα 5.000 χρόνια της ιστορίας μας χωριούν μπροστά στην αδιάντη διάρκεια εκείνου που προηγήθηκε: έχουμε δεκάδες χιλιετίες θρησκείας εναντίον της πολιτικής και μόνο πενήντα αιώνες πολιτικής εναντίον της θρησκείας.

Πρόκειται για ένα «ξερίζωμα» του ανθρώπου απ' το μέγα παρελθόν που τον οδήγησε στο μικρό συγκριτικά ιστορικό παρόν του και απ' το οποίο δεν έχει ακόμη συνέλθει... Κατά το παρελθόν, ίσχυε η διαφορά ανάμεσα στο παρελθόν-πηγή και στο παρόν-αντίγραφο, απλούστατα δηλαδή η εξωτερικότητα (του θεού) επέβαλλε την πλήρη υποταγή. Ποια είναι η μέγιστη θρησκευτική εξάρτηση; Ο χωρισμός του τωρινού απ' το καταγωγικό κι η απόλυτη δικαίωση του παρόντος απ' το καταγωγικό. Οπότε, γεννάται και το κρίσιμο ερώτημα: με ποιον τρόπο μπορεί ο σημερινός άνθρωπος να βιώσει τη νέα κατάσταση; Μήπως με την αθεία (που μας επαναφέρει στην προτέρα κατάσταση αρνητικά); Μήπως με την απόλυτη προσήλωση στην ιστορική του πραγματικότητα; Μήπως με την άθεη κοινωνία όπου οι πιστοί είναι πλειονότητα;

Ομολογούμε ότι η πραγματεία του Γκοσέ όχι μόνο δεν συνοψίζεται αλλά απαιτεί μεγάλα αποθέματα υπομονής κι επαναληπτικής ανάγνωσης μέχρι ν' αποδώσει τα δέοντα. Εδώ το μόνο που προσπαθήσαμε να κάνουμε είναι οι συστάσεις ανάμεσα στο βιβλίο και στον αναγνώστη και η

επιλεκτική αναφορά ορισμένων κεφαλαίων που αποτελούν τους πυλώνες του βιβλίου.

Η «Ιστορικότητα του θρησκευτικού» (σσ. 45-198) δεν... παραλείπεται επ' ουδενί. Αποτελεί το πρώτο μέρος των αναλύσεων και άνευ αυτών τα πορίσματα της συνέχειας δεν έχουν την αναμενόμενη σαφήνεια. Ιδιαίτερη προσοχή στα κεφάλαια: «Το Κράτος, μετασχηματιστής του ιερού», «Η οφειλή στους θεούς, ο δεσμός των ανθρώπων και η σχέση με τα πράγματα», «Προσευχή και εργασία», «Το συλλογικό διηνηκές».

Το δεύτερο μέρος, «Απόγειο και θάνατος του Θεού - Ο χριστιανισμός και η ανάπτυξη της Δύσης», είναι πιο φιλικό προς τον αναγνώστη, καθώς η θεματική του περιτρέφεται γύρω απ' τον χριστιανισμό με μοτίβα λίγο-πολύ οικεία. Παραδείγμα: «Πώς να συμφιλιωθεί η νόμιμη μέριμνα για το ενθάδε με τη μοναδική αξία λόγου μέριμνα, που δεν είναι άλλη από τη μέριμνα για το επέκεινα; Τι σημαίνει να δέχεσαι το μήνυμα του Θεού εν αληθεία, αιωρούμενος ανάμεσα στην υποταγή σε μια αποκάλυψη που υπερβαίνει τις ασθενείς δυνάμεις του ανθρώπινου νου και στο αναγκαίο έργο κατανόησης που απαιτεί η υπέρβαση του νοήματος; Στην Εκκλησία, και με αφορμή την Εκκλησία, συγκεντρώνονται και συμπυκνώνονται οι διερωτήσεις κι οι αντιφάσεις οι σχετικές με την άρθρωση των δύο τάξεων της πραγματικότητας. Από αυτή την άποψη η Εκκλησία υπήρξε ιστορικά, ούτε λίγο ούτε πολύ, ένας δεύτερος Χριστός. Η Εκκλησία προσέφερε στους ανθρώπους την ανακουφιστική εναλλακτική ενός αιώνιου σώματος και τη δυνατότητα μιας δεύτερης ζωής». (σσ. 287-8)

Ειδικά για την ενσάρκωση, ο Γκοσέ χορηγεί δαψιλώς τον πυρήνα της σκέψης του. «Αφ' ης στιγμής επιτελέστηκε η αυθεντική ενσάρκωση του θεϊκού στο ανθρώπινο, δηλαδή απ' τη στιγμή που επήλθε ο αληθινός βασιλέας-ιερέας, ο άπαξ διά παντός μοναδικός, αληθινός ηγεμόνας-ιερέας στο πρόσωπο του οποίου πραγματοποιείται πλήρως η ένωση του δικαιώματος της ενθάδε κυριαρχίας με τη δυνατότητα επικοινωνίας με το επέκεινα, εκπίπτει η δυνατότητα επανασύνδεσης αυτού που την οριστική του διάξευξη αποκάλυψε ο Χριστός». Φανερώθηκαν, δηλαδή, δύο ρόλοι διαφορετικής τάξεως, όπως και δύο πραγματικότητες - η διακυβέρνηση αυτού εδώ του κόσμου κι οι υποχρεώσεις απέναντι στον άλλο κόσμο. Ο νέος τύπος δημόσιας εξουσίας που εμφανίστηκε μέσα στην ευρωπαϊκή ιστορία οφείλεται στη χριστιανική ρήξη που τελείται με την ενσάρκωση.